

ВТРАТИ НАУКИ

ПАМ'ЯТІ ДОКТОРА БІОЛОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА ОЛЕГА ІГОРОВИЧА ЦЕБРЖИНСЬКОГО

28 квітня 2016 року після тривалої тяжкої хвороби на 70-му році пішов із життя професор Олег Ігорович Цебржинський – відомий фізіолог і біохімік. Колеги-біологи, які тривалий час працювали з Олегом Ігоровичем, називають його «науковцем від Бога», відзначаючи високий рівень інтелекту та працездатності, толерантність і комунікабельність. Впродовж життя він успішно навчався та якісно впроваджував у біологічну освіту, науку і практику набуті знання.

Народився Олег Ігорович Цебржинський 19 березня 1947 року у м. Москва в родині фронтовиків, у якій існував культ книги і знань. У середині 1950-х років родина Цебржинських переїхала до Полтави, де у 1964 році Олег закінчив середню школу №6. Після цього він рік працював препаратором відділу біохімії Полтавського науково-дослідного інституту свинарства (нині Інститут свинарства і агропромислового виробництва Національної академії аграрних наук України) і саме тут вперше почав займатися науковою роботою під керівництвом кандидата біологічних наук Д.І. Паливоди.

У 1965–1970 рр. навчався на стаціонарному відділенні природничого факультету Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г. Короленка. Після закінчення з відзнакою інституту викладав хімію і біологію у сільських школах Полтавського району (села Жуки і Рунівщина).

З 1974 р. Олег Ігорович працював у Полтавському медичному стоматологічному інституті (сьогодні Вищий державний навчальний заклад України «Українська медична стоматологічна академія», далі УМСА). Спочатку читав біологію і хімію на підготовчих курсах, потім біологію з генетикою людини та паразитологією на кафедрі біології, а ще пізніше – займав посаду старшого лаборанта на кафедрах фармакології і біохімії. У 1980 р. обраний на посаду асистента кафедри біохімії, де спочатку читав органічну хімію, а пізніше до 2004 р. – біологічну хімію для студентів другого курсу стоматологічного і медичного факультетів. З 1995 р. – доцент кафедри біохімії. Одночасно у 2002-2004 рр. викладав екологію та екологічну токсикологію у Полтавському національному технічному університеті імені Юрія Кондратюка, а також упродовж 2002-2007 рр. – біохімію, антропологію, екологію, біометрію у Кременчуцькій філії Міжнародного університету розвитку людини «Україна».

У 1987 р. О.І. Цебржинський брав участь в організації Центральної науково-дослідницької лабораторії (ЦНДЛ) в УМСА і був її першим керівником. Потім по 2001 рік був керівником відділу біохімії, вільнорадикальної біології і антиоксидантного захисту. Тематикою проблем прооксидантно-антиоксидантної системи завдячував завідувачу кафедри фармакології УМСА, доктору медичних наук, професору О.М. Воскресенському (потім заввідділом Інституту стоматології АМН України в Одесі).

У 1992 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради Сімферопольського державного університету Олег Ігорович захистив кандидатську дисертацію на тему «Вплив фториду натрію на процеси вільнорадикального окислення та антиоксидантну систему організму тварин і людини» зі спеціальності 03.00.13 – фізіологія людини та тварин і 03.00.04 – біохімія. Наукові керівники дисертаційного дослідження: П.П. Бачинський – завідувач кафедри біохімії Дніпропетровського медичного університету (раніше працював в УМСА), доктор медичних наук, професор; В.П. Міщенко – завідувач кафедри нормальної фізіології УМСА, заслужений діяч науки і техніки України, доктор медичних наук, професор.

У 2001 році у Белгородській державній сільськогосподарській академії (Росія) О.І. Цебржинський захистив докторську дисертацію «Прооксидантно-антиоксидантний гомеостаз животної в нормі і при різних впливах» за спеціальністю 03.00.13 – фізіологія людини і тварин та 03.00.04 – біохімія. Науковими консультантами були: В.Ф. Коваленко – завідувач відділу фізіології та біохімії Інституту свинарства імені О.В. Квасницького, заслужений винахідник України, дійсний член Національної академії аграрних наук України, доктор біологічних наук, професор; В.П. Міщенко – завідувач кафедри нормальної фізіології УМСА, заслужений діяч науки і техніки України, доктор медичних наук, професор.

У 2004 році з успіхом пройшов переатестацію докторської дисертації у спеціалізованій вченій раді при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка на ступінь доктора біологічних наук України за спеціальністю 03.00.13 – фізіологія людини і тварин.

З серпня 2004 року Олег Ігорович – завідувач кафедри біології Миколаївського державного університету імені В.О. Сухолинського, а після реорганізації вузу з 2009 року був завідувачем кафедри фізіології та біохімії Миколаївського національного університету імені В.О. Сухолинського. Читав лекції, вів практичні, семінарські та лабораторні курси з дисциплін: «Загальна біологія», «Біохімія», «Фізіологія людини і тварин».

Із 2005 року затверджений професором кафедри біології УМСА, де пропрацював шість років.

Із грудня 2011 року Олег Ігорович очолив кафедру біології і основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Викладав курси «Фізіологія людини і тварин», «Теоретична біологія», «Основи здорового способу життя», «Валеологія», «Природознавство», «Сучасні концепції природознавства».

Основні здобутки О.І. Цебржинського у науковій діяльності:

1) Створив концепцію хімічних механізмів дії надлишку фторид-іону на метаболізм організму.

2) Висунув гіпотезу та довів, що в організмі людини і вищих тварин головна руйнівна неферментативна дія та ініціація пероксидації притаманна дихальному вибуху нейтрофілів у крові і тканинах, а меншою мірою – викиду активних форм кисню з мітохондріального та мікросомального окиснень у тканинах.

3) Показав роль прооксидантно-антиоксидантної системи у нормі онтогенезу, розмноження та в сім'яниках і спермі.

4) Установив джерело та роль змін балансу прооксидантно-антиоксидантної системи у розвитку типових патологій (запалення, стресу, радіоопромінення гама- та УФ-квантами, розвитку інфекції, особливо в органах ротової порожнини, ішемій та гіпоксій).

5) Виявив джерело та роль змін прооксидантно-антиоксидантної системи при різноманітних інтоксикаціях (аніонами фториду, нітрату, пероксиборату, ортованадату, вольфрамату, катіонами нікелю, талію, марганцю, свинцю, а також етанолом, барбітуратами, тетрахлорметаном, надлишком вітаміну D).

6) Установив факт зниження можливостей дихального вибуху фагоцитів при цукровому діабеті, туберкульозі та у віддалені періоди після радіоопромінення.

7) Виявив генні ефекти (вміст мінорних основ ДНК, патології мітозу) активних форм кисню при посиленні неферментативного перекисного вільнорадикального окиснення та антимулагенну роль антиоксидантного захисту.

8) Показав вплив цитомединів на прооксидантно-антиоксидантну систему в рамках доклінічних випробувань їх та глюкозаміну.

9) Розробив методи визначення концентрації фторид-іону та концентрації і джерел супероксиданіонрадикалу у тканинах.

10) Показав, що прооксидантно-антиоксидантні ефекти трансплантації плаценти не суттєві.

11) Установив зі своїми співробітниками ефекти надлишку та нестачі мелатоніну на різні органи, що дало основу для критики перебільшених антиоксидантних можливостей мелатоніну.

12) Запропонував еволюційно-системну концепцію основ теоретичної біології: провідна роль генної регуляції в життєвому циклі клітин, рецепторної в онтогенезі організмів, есенціальної в екологічній сукцесії.

13) Запропонував філософську та біологічну концепцію творчості (як єдності соціального та біологічного в людині), її роль для психології та педагогіки.

У понад 400 друкованих працях Олега Ігоровича відображені сучасні проблеми біохімії, молекулярної біології, фізіології, токсикології, фармакології, патологічної гістології і фізіології, теоретичної біології, філософії, педагогіки. Серед них «Посібник з експериментально-клінічних досліджень в біології та медицині» (1997), «Біохімічні показники обміну речовин та їх діагностичне значення. Довідник» (2003), «Перекисное окисление липидов, антиоксиданты и гемостаз» (2005), «Теоретическая биология и философия» (2008), «Прооксидантно-антиоксидантная система семенников и спермы» (2008), «Токсикология (выбранные лекции)» (2010), «Психогенетика» (2011).

О.І. Цебржинський у співавторстві мав авторські свідоцтва і патенти на винаходи. Серед них «Спосіб діагностики ураження стовбурних клітин червоного кісткового мозку несприятливими факторами зовнішнього та внутрішнього середовища» (Патент № 10182А від 30.05.1994), «Препарат тканинних біологічно активних речовин, який має регенераторну дію, та спосіб його одержання» (Патент № 5743, А61К37/02 від

30.05.1994), «Спосіб профілактики дії іонізуючого опромінення» (Патент України № 7396 від 25.06.1996), «Спосіб лікування та профілактики фтористої інтоксикації» (Патент України від 25.06.1996 № 10763А, А61К31/375), «Спосіб оцінки фагоцитарно метаболічного потенціалу гранулоцитів крові (Патент України № 16770 від 04.09.1996), «Спосіб лікування цукрового діабету та його судинних ускладнень у осіб, які зазнали впливу радіаційного опромінення» (Патент України № 10764 А от 22.01.97), «Спосіб діагностики стафілококової інфекції» (Патент від 30.01.1997), «Спосіб отримання резорбтивного хірургічного шовного матеріалу» (Патент від 16.05.1998), «Спосіб отримання резорбтивного біологічно-активного шовного матеріалу» (Патент № 98074100 від 14.10.1998), «Спосіб профілактики та лікування вперше виявленого атеросклерозу, що включає трансплантацію фрагмента кріоконсервованої тканини, який відрізняється тим, що як кріоконсервовану тканину використовують кріоконсервований екстракт плаценти, з одночасним введенням кріоконсервованого препарату екстракту гепатоцитів» (Декларативний патент № 7 А61К31/00 09.07.2004), «Спосіб диференційованого визначення джерел та вмісту супероксиданіонрадикалу у тканинах тварин» (Декларативний патент на винахід № 66518А (46) від 17.05.2004).

Під керівництвом О.І. Цебржинського успішно захищено 8 кандидатських дисертацій із біологічних, медичних, сільськогосподарських наук, виконання більше 30 дисертацій він консультував. Він був членом двох спеціалізованих вчених рад із захисту кандидатських дисертацій – в Інституті свинарства імені О. В. Квасницького (за спеціальностями «Фізіологія людини і тварин», «Розведення та селекція тварин»), а також у Херсонському державному університеті («Фізіологія людини і тварин», «Біохімія»). Близько 30 разів Олег Ігорович був опонентом на захисті кандидатських та докторських дисертацій із біологічних, медичних, сільськогосподарських наук за фахом фізіологія людини та тварин.

Як авторитетний вчений О.І. Цебржинський був членом редакційних рад наукових журналів, зокрема таких, як «Світ медицини та біології» і «Вісник проблем біології та медицини», що видаються у ВДНЗУ «УМСА» (Полтава). У 2014 р. Олег Ігорович Цебржинський виступив ініціатором відкриття на природничому факультеті ПНПУ імені В.Г. Короленка наукового журналу «Біологія та екологія», редакцію якого у зв'язку з хворобою не зміг очолити і виконував функції заступника головного редактора. Саме за ідеями О.І. Цебржинського була створена концепція журналу, завдяки його широким науковим контактам до редакційної колегії були запрошені деякі вітчизняні (професори С.М. Білаш та О.В. Катрушов із ВДНЗУ «УМСА») та європейські науковці (професор Г. Бурда з Ессенського університету, Німеччина, професор В. Завьялов із університету м. Турку, Фінляндія, габілітований доктор З. Осадовський з Поморської академії м. Слупськ, Польща). Олег Ігорович виступив рецензентом та автором двох публікацій у першому номері журналу «Біологія та екологія».

О.І. Цебржинський був нагороджений Міністерством освіти та науки України знаками «Відмінник освіти України» (2002) та «За наукові досягнення» (2007). Серед друзів, колег і послідовників Олег Ігорович залишив по собі світлу пам'ять, а масштаб його наукової спадщини ще належить гідно оцінити нащадкам.

В.М. Закалюжний